

LA CAIXA: CENT ANYS A SANTA COLOMA DE FARNERS, per Miquel Borrell i Sabater

El setembre de 2019 La Caixa volia celebrar a Santa Coloma el centenari de la seva sucursal a la capital selvatana. Em demanaren que preparés una conferència, llogaren l'Auditori i havíem de celebrar-hi una bonica festa. El retard en les obres de les noves oficines post-posaren fins l'abril la celebració i tots sabem que el mes de març s'acabà un estil de vida i el confinament ens ensenyà que tot pot canviar en un tres i no res. Tanmateix, jo tenia la conferència acabada i la vaig adequar com a article que he publicat en els *Quaderns de la Selva* nº 32 (2020). El treball inclou una quinzena de fotografies inèdites guardades a l'arxiu general de La Caixa a Barcelona, d'on he tret la majoria de la documentació. Tanmateix ara us en faig un tast en el Ressò. M'hauria agradat fer la conferència i després barrejar-nos tots plegats al voltant d'unes taules amb salmó, foie, cava, alegria i bonhomia. I de cop, quan et trobes davant la taula plena de canapès, notar un braç que t'abraça la cintura, tu fas el mateix amb el cos que se t'arrapa al teu costat i, maluc contra maluc, us obsequieu amb un xuclet al coll, amb golafreria, llavis molsosos ella, llengua llaminera tu, i res més; us separeu, ella agafa un canapè de foie i tu una copa de cava; ha estat un instant, però un bon instant és com l'eternitat. Bé, me n'he anat un xic del centenari, però m'han vençut les meves ganes de fugir de mascaretes, cops de colze i gels hidroalcohòlics.

El set de setembre de 1919, s'inaugurà la sucursal nº 20 de La Caixa a Santa Coloma de Farners. N'hi havia tres a les comarques gironines: Girona, Olot i Figueres i la de Santa Coloma era la número vint a tot Catalunya, porta encara ara el nº 0020. No feia un any que la grip espanyola havia deixat milions de morts al món; a Santa Coloma l'any 1919 hi hagueren seixanta morts més que la mitjana dels últims anys. Però la ciutat era una

festa: mai, ni abans ni fins ara, hi hagué tal concentració d'autoritats a la capital del partit judicial.

Hi havia l'advocat Francesc Moragas i Barret (1868-1935), director general de La Caixa i l'empresari i senador Joan Lluís Ferrer-Vidal (1861-1936) president de la mateixa, ambdós fundadors de l'entitat l'any 1904; els acompanyaven un conseller de la Mancomunitat, el diputat Ventosa i Calvell, el president de la Diputació de Girona, el rector de la Universitat de Barcelona i president del districte universitari de Catalunya, el marquès de Carulla, el governador civil de Girona, el Vicari General del bisbat gironí, el coronel delegat del governador militar, l'arquitecte de la Mancomunitat Lluís Planas, l'alcalde Josep Maria Puig Janer, regidors. Els actes foren coberts per *La Vanguardia*, *La Veu de Catalunya* i *el Diario de Gerona*. La comitiva es dirigí a l'ajuntament on hi hagueren uns curts parlaments protocol·laris. Es dirigiren aleshores a inaugurar la sucursal situada en el nº 9 del carrer de Vall (actual Pare Rodés, cantonada amb Beat Dalmau). “Als rètols s’hi llegeix “Caixa d’Estalvis”, “Caixa de Pensions per a la Vellesa i d’Estalvi” i “Caja de Pensiones para la Vejez y de Ahorros”. A la planta baixa hi ha els escriptoris i caixa, molt ben instal·lats. Al primer pis hi ha les sales de la Direcció, Junta i altres. Sense luxe, però molt acurat en al decorat i en el mobiliari” (*La Veu de Catalunya*, 09-09-1919). A continuació, assistiren a missa i després la comitiva es dirigí a veure les obres de les escoles nacionals. Com correspon a aquests tipus d'actes, al migdia hi hagué un dinar multitudinari (dos-cents comensals) a l'Hotel Central.

A dos quarts de quatre, amb un Círcol ple de gom a gom, hi hagué la presentació oficial de La Caixa amb diversos parlaments dels quals n'extrec, per manca d'espai, les idees principals: amb La Caixa s'acabava “aquella antigua, menguada y egoista forma en que debajo de las lozas (ladrillos) o entre los jergones se perdía toda la eficacia social del

dinero, condicionando así la sensata economía particular con el progreso en común de Cataluña”. Francesc Moragas explicà que ara que La Caixa havia aconseguit crear una bona provisió de fons, el podria dedicar a la riquesa social com els homenatges a la vellesa, l’obra maternal, escoles, sanatoris, cases barates, sindicats agrícoles, assegurances social i de l’assegurança obligatòria per a tots els treballadors. El doctor Carulla manifestà com La Caixa cooperava eficaçment perquè cada poble construís la seva escola, facilitant recursos econòmics. Acabat l’acte foren invitades les autoritats al Balneari i cap al tard -i hi ha coses que no varien- :“Amb l’últim tren de Girona, vàrem retornar a Barcelona, on arribàrem a les 11,15 de la nit perquè anava retrassat 43 minuts” (*La Veu de Catalunya*, (09-09-1919).

L’arribada de La Caixa a la ciutat, a part de la pròpiament financera, significà una doble fita: per un costat, l’any 1920 s’inaugurava a Santa Coloma de Farners la primera escola pública de Catalunya finançada per La Caixa i en segon lloc, l’any 1923 La Caixa inaugurava a Santa Coloma la primera biblioteca de la que serà després la seva extensa xarxa cultural. La primera operació de La Caixa fou la signatura d’un crèdit a l’ajuntament per a la construcció de les escoles; l’ajuntament havia adquirit a cens perpetu de 125 pessetes anuals i un capital de redempció de 3.100 pessetes, els 2.862 m² d’un solar en el xamfrà del Passeig de Sant Salvador i la carretera de Sant Hilari Sacalm. El 25 d’octubre de 1919 es signà el contracte entre l’ajuntament i La Caixa de Pensions: 68.356 pessetes de préstec per a la construcció i l’ajuntament es comprometia a pagar-ho a La Caixa en 30 anys a un interès del 5%.

Fou molt important abans de la guerra l’anomenada Obra Social de La Caixa i Santa Coloma en fou un centre neuràlgic. No cal oblidar que Santa Coloma era coneguda i freqüentada per barcelonins de classe mitjana i alta que “prenien” les aigües en el Balneari; i tampoc cal oblidar la importància que en aquesta dècada adquirí el capellà

colomenc Ricard Aragó, conegut com Ivon l'Escop, fundador de la Lliga del Bon Mot per preservar i millorar la llengua popular i molt ben relacionat en els ambients de la Lliga Regionalista a Barcelona. El 2 d'abril de 1922 Moragas i Aragó decidiren incorporar la Lliga del Bon Mot a l'Obra Social de La Caixa i en un acte en el Círcol el 2 de juliol de 1922 s'integrava la Lliga a l'Obra Social i a més, s'inaugurava la Casa de Cultura i Biblioteca, la Casa Social de Repòs i Esbarjo, l'Institut de la Dona que Treballa i el Parc del Bon Mot. La Casa de Cultura i Biblioteca, "es troba instal·lada en el lloc més pintoresc del pac del Bon Mot, voltada d'arbres, plantes i flors. En els baixos hi ha les sales de lectura d'una Biblioteca amb 2000 volums". Els jardins de La Caixa es batejaren com a Parc del Bon Mot, s'obriren al públic i Moragas fou nomenat fill adoptiu de Santa Coloma. **La primera bibliotecària fou la colomenca Concepció Geronès Vilardell, diplomada per la recent Escola de Bibliotecàries de la Mancomunitat. La substituï l'any 1925 Montserrat Aragó, germana de mossèn Ricard Aragó "Ivon l'Escop". L'any 1926 la substituï Pilar Noguera fins l'any 1934 que fou substituïda per la seva germana Montserrat Noguera que hi romangué fins l'any 1962 quan fou substituïda per Nuri Masó ja en la nova biblioteca.**

Quan La Caixa comprà el casal Bofill l'any 1922 ja havia començat un edifici en el xamfrà dels carrers Vall i Centre. L'any 1924 l'ajuntament oferí 60.000 pessetes per a l'edifici a mig construir. L'ajuntament estava situat en el carrer del Delme, primer pis i a la planta baixa hi havia el Café Novedades dedicat al vici de les dones i l'alcohol (www.miquelborrell.cat, Publicacions, Articles Revista Resson, "Els feliços anys vint i trenta: la prostitució a Santa Coloma"). Per aquest motiu volien canviar, però no es posaren d'acord i l'edifici l'acabà La Caixa i el llogà: Hotel Jofré fins la Guerra Civil, Registre de la Propietat i Clínica Dental Del Val,

fins que a inicis dels vuitanta el vengué en propietat horitzontal: en els baixos s'hi instal·là el bar Savalls, després una seu bancària i en l'actualitat Movistar.

A Santa Coloma La Caixa organitzà la Festa de la Vellesa el 6 d'abril de 1931; Francesc Moragas i altres directius arribaren de Barcelona acompanyats de l'Orfeó de Cegues de Santa Llúcia, els esperaven les autoritats, les joves madrines i els avis i àvies homenatjats que reberen una llibreta, amb una imposició, de La Caixa. Visitaren l'ajuntament, l'església, la biblioteca, hi hagueren diversos cants. Durant la República La Caixa creà a Santa Coloma el Casal Social per “donar hostatge i vida a totes aquelles manifestacions de bé social públic que puguin ésser d'interès per a la prosperitat general de la ciutat i la seva comarca o que portin algún benefici a les famílies o persones desvalgudes”. Per a complir aquests objectius La Caixa organitzarà conferències, converses, reunions, publicarà fulles i monografies i fulletons,

Durant la guerra civil l'ajuntament revolucionari es negà a pagar el préstec signat per construir les escoles, ja que s'havia enfonsat el teulat de la secció de les noies. Un segon fet luctuós, curiós i inèdit alhora: el 18 de febrer de 1939 se signa la presa de possessió de Prudenci Janer Bellvehí com a delegat de La Caixa i es realitza un balanç; Existència de diners el 31 de gener: 557.291 pessetes; “Cantidad robada en el asalto del dia 2 de febrero: 548.698 pesetas; existencia en caja: 8.593 pesetas”. Recordem que les tropes franquistes entraren a Santa Coloma el dia 3 de febrer. No n'he tret l'entrellat.

En la dècada dels cinquanta s'inicià la construcció de l'anomenat Poble Nou i l'allargament dels carrers perpendiculars al de Sant Sebastià, de forma que l'ajuntament decidí comunicar la carretera de Sant Hilari amb aquesta nova zona. La Caixa, amb certes recances i oposició inicial, accedí als propòsits de l'ajuntament: desaparegué el Parc del Bon Mot (que arribava fins l'actual BonArea), s'obrí un nou carrer amb el nom de Francesc Moragas, La Caixa edificà al final dels jardins un bloc de pisos i al seu

davant unes casetes amb porxo i jardí i es construï una nova biblioteca que s'inaugurà el 12 de març de 1961; l'any 1969 s'hi habilità un espai com a Sala d'Exposicions, que es convertí en l'ànima cultural del poble: concurs i exposició de flors, concurs fotogràfic, exposicions de pintura i escultura, conferències diverses. L'any 1985 es reformà l'interior de la biblioteca i es creà un espai separat per a lectura infantil. L'any 2002 La Caixa la vengué a l'Ajuntament que li posà el nom del poeta Joan Vinyoli.

Certament amb el pas dels anys les funcions socials i culturals de La Caixa variaren en la forma que no en el fons: ajudar. La Caixa donava cada any 2.000 pessetes a l'hospital i a partir del 1964 en donà 5.000. Quan l'any 1968 sortí la revista local *Ressò*, La Caixa fou la primera entitat bancària a anunciar-s'hi i en català. *La Caixa a les escoles* portà el teatre infantil i el cinema a Santa Coloma: cada vegada que hi havia un acte recreatiu, cultural o social, sabies que podies comptar amb el senyor Castells, delegat de La Caixa: un trofeu, diners, cessió de la biblioteca....

Millor tard que mai. M'agradaria que La Caixa (ara CaixaBank) ens obsequiés, acabada la pandèmia, amb la festa del centenari: vídeo produït per La Caixa, la meva conferència, unes melodies per alumnes de l'Escola de Música, i després tots els assistents, cent, dos-cents, a l'Auditori, xerrant sense mascaretes, rient, donant-nos les mans, copets a l'espatlla i, cansat, jo aniria a la taula a triar un canapè i, de cop, notaria un braç que encercla la meva cintura, jo encerclaria la seva i, maluc contra maluc, ens miraríem la meva dona i jo i, de reüll l'hi veuria, en el seu coll, la marca d'un xuclet a la seva fina pell, marca que li deuria haver fet un historiador en el primer paràgraf d'aquest article. Miquel Borrell i Sabater, Doctor en Història Moderna.

PEUS DE FOTO

FOTO 1: Sucursal de La Caixa al C/ de Vall, nº 9

FOTO 2: Círcol, 7 de setembre de 1919: Parlaments d'autoritats

FOTO 3 Biblioteca de La caixa fins e1960

FOTO 4 Parc del Bon Mot

FOTO 5 Inauguració cases de La Caixa, any 1961: agutzil Joan Negre, delegat de La Caixa Prudenci Janer, desconegut, capità Guàrdia Civil, representant del Bisbat, rector Mn Joan Llorens, jutge Francisco Soto, desconegut, alcalde Josep Mª Burch, secretari ajuntament José Siguan, regidor Josep Mª Massaguer.